

หนังตะลุงที่ใช้กลอนแบบมุกโตในปัจจุบัน

วิเชียร ฤ นกร

หนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงอย่างหนึ่งของชาวบักขี้ไต้ มีทั้งบทพากย์ และ บทเจรจา ผิดกับบทพากย์โขน ละคร หรือหนังใหญ่ บทพากย์ของหนังตะลุงส่วนมากใช้ กลอนตลาด หรือกลอนแปดเป็นหลัก อาจจะมิกลอนกลบท หรือกลอนชนิดอื่นแทรกเข้ามาบ้างในบางโอกาสของการแสดงในครั้งหนึ่งๆ อันเป็นเหตุการณ์ของท้องเรื่อง เช่น ใช้ กลอนกลบทสลับสับปะงเป็นบทพากย์เมื่อออกรูปเทวดา หรือใช้กลอนสี่เป็นบทพากย์เมื่อ พญายักษ์อบรมสังสอนบุตรสาว เป็นต้น

ชาวบักขี้ไต้ในอดีตมักเรียกหนังตะลุงว่า “หนัง” เฉยๆ บางทีก็เรียกว่า “หนัง ควน” ก็มี ส่วนคำ “หนังตะลุง” นั้น เป็นคำเรียกของคนภาคอื่น แต่ในปัจจุบันชาวบักขี้ ไต้เองก็เรียกตามชาวภาคอื่นว่า “หนังตะลุง” หรือ “หนังลุง” ไปด้วย

จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจังหวัดที่มีหนังตะลุงมากที่สุด เพราะมีคณะหนัง ตะลุงอยู่ทั่วไปเกือบทุกอำเภอก็ว่าได้ และคณะหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จักกันอย่าง แพร่หลาย ก็มักจะตั้งหลักแหล่งอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นส่วนใหญ่ทั้งในอดีตและ ปัจจุบัน คณะหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงในอดีตได้แก่ หนังเอี้ยคนัย หนังคำวิน หนังเรอัย หนัง จันท์แก้ว หนังร้าน หนังหนูจันท์ ฯลฯ ส่วนนายหนังที่ยังมีชีวิต และมีชื่อเสียงในปัจจุบัน เช่น หนังประทิน หนังปรีชา หนังเกล้าน้อย หนังจำเนียร เป็นต้น

คณะของหนังตะลุง จะเรียกตามชื่อของหัวหน้าคณะ หรือนายหนัง หรือนายโรง เช่น คณะหนังตะลุงของนายปรีชา ซึ่งมีนายปรีชาเป็นหัวหน้าคณะหรือนายโรงก็เรียกคณะ หนังตะลุงนี้ว่า “หนังปรีชา” และคำว่า “หนัง” จะเป็นคำนำหน้าชื่อของคนที่เป็น “นาย โรง” หรือ “นายหนัง” ไปด้วยในกาลต่อมา “นายปรีชา” ก็จะเป็น “หนังปรีชา” ไป ดังกล่าวแล้ว

ได้หลังไหลเข้ามาสู่ภาคใต้ของไทย เช่น ภาษาบาลี สันสกฤต ทมิฬ เปอร์เซีย อาหรับ โปรตุเกส อังกฤษ และภาษาอื่นๆ ฉะนั้นภาษาถิ่นบ้กซ์ใต้จึงอุดมไปด้วยภาษาต่างชาติมากมาย ทั้งที่ได้ดัดแปลงรูปและเสียงของคำไปแล้วก็มี คงรูปและเสียงของคำไว้เช่นเดิมก็มี เช่น คำว่า “เกร็ดแหรืค” หรือ “ยาแหรืค” มาจากคำว่า “Cigaret” ในภาษาอังกฤษ เป็นต้น ฉะนั้น คำว่า “มุกโต” ก็น่าจะมาจากคำว่า “Motto” ในภาษาอังกฤษก็อาจจะเป็นได้เช่นกัน

“หนังสือมุกโต” หรือ หนังสือตลกที่ใช้กลอนสค หรือกลอนแบบมุกโตนี้ ในจังหวัด ภาคใต้มีน้อย โดยเฉพาะในจังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เท่าที่นึกได้ มีหนังสือเล่มเดียว มีท่านผู้รับบางท่านบอกว่ามี ๒ คน คือ หนังสือชาก กับ หนังสือโหม่ง แต่บางท่านก็ว่าเป็นคนๆเดียวกัน ต่อมาก็ได้แก่ หนังสือแห่งอำเภอท่าศาลา เป็นต้น ใน ปัจจุบัน “หนังสือมุกโต” คงกล่าวแทบไม่ค่อยพบเห็นเลย ที่มีชีวิตอยู่ และยังคงอยู่ ก็คือ คณะ “หนังสือลอย” เพียงคณะเดียวเท่านั้น นอกจากนั้นมักจะเป็นหนังสือตลกประเภท “หนังสือเรียน” เสียส่วนมาก

หนังสือลอยมีชื่อและสกุลตามทะเบียนราษฎรว่า นายลอย พงศ์ประยูร ปัจจุบันมี อายุ ๖๗ ปี บ้านเดิมอยู่ที่ตำบลบางตะพง อำเภอปากพะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช นายลอย ได้ฝึกหัดหนังสือกับหนังสือพร้อม (นกไข่) หนังสือตลกเก่าแก่ของจังหวัดพัทลุง ได้เริ่มเล่นหนังสือ เมื่ออายุ ๒๕ ปี ต่อมาได้ย้ายภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านหมน ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช ได้มีครอบครัวที่นั่น ได้มีชื่อเสียงอยู่ชั่วระยะหนึ่ง เนื่องจากหนังสือลอยมีบ้าน เรือนอยู่ที่บ้านหมน ชาวบ้านจึงเรียกว่า “หนังสือลอยหมน” หนังสือลอยเป็นคนมีอารมณ์ขัน และมีอัธยาศัยดีต่อคนทั่วไป นอกจากนั้นยังเป็นคนที่มีความรู้ มีมนุษยสัมพันธ์และจิตวิทยา สูงเป็นเลิศอีกด้วย เล่ากันว่า “ถ้าไปแสดงที่ใดแล้ว ก่อนแสดงเขาจะจับกลุ่มสนทนากับเด็ก วัยรุ่น และคนทั่วไปของละแวกนั้น หัวเราะเฮฮาสนุกสนาน สร้างความประทับใจไว้หนึ่ง ก่อน พร้อมกันนั้นเขาก็ซักถามถึงความเป็นไปของหมู่บ้านนั้น ว่าใครเป็นใคร เช่น ใครที่ ชอบพอรักใคร่กันบ้าง คนแก่คนแก่คนไหนที่ชอบสนุกสนานบ้าง ใครเป็นแม่ย่าบ้าง หรือ ใครที่มีพฤติกรรมแปลกๆ บ้าง ฯลฯ เมื่อเวลาแสดงหรือเล่นหนังสือเขาจะนำเอาพฤติกรรมของแต่ละคนในหมู่บ้านนั้นมาผูกเป็นเรื่องล้อเลียนกันอย่างเบาๆ ซึ่งได้สร้างความสนุกสนานเฮฮาให้กับผู้ชมผู้ชมมาก”

ต่อมาหนังลอยได้ย้ายภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จนกระทั่งปัจจุบันนี้ หนังลอยเคยประชันโรงกับหนังตะลุงคณะอื่น ๆ หลายครั้ง ครั้งสำคัญที่จำได้คือ ประชันโรง กับ หนังเกล้าใหญ่ (บางตะพong) ที่บ้านหนองกกชง ตำบลเกาะทวด อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากนั้นก็ยังมีที่สนามหน้าเมืองเป็นการประชันโรง ๑๕ โรง คือเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ หนังลอยได้แสดงหนังตะลุงเป็นเวลา ๓๐ กว่าปีมาแล้ว และปัจจุบันก็ยังแสดงอยู่บ้าง แต่แสดงบ่อยครั้งไม่ได้เพราะชราามากแล้ว

เนื่องจากเป็นหนังมดโตดั่งกล่าวแล้ว หนังลอยจึงจำบทกลอนของตนเองไม่ค่อยจะได้ เพราะแสดงที่หนึ่งหรือครั้งหนึ่งก็ว่าบทกลอนไปอย่างหนึ่ง บทกลอนที่เคยว่าไปก็ลืมไปเสียสิ้น แสดงใหม่ก็คิดบทกลอนขึ้นใหม่ต่อไป แต่เนื่องจากบทกลอนของหนังลอยเข้าถึงจิตใจของชาวบ้าน ชาวบ้านที่ดูการแสดงหนังตะลุงของหนังลอย จึงจำบทกลอนของหนังลอยได้ดีกว่าตัวหนังลอยเองเสียอีก

ลักษณะบทกลอนของหนังลอย ส่วนมากเป็นกลอนที่ใช้ภาษาพื้น ๆ ง่าย ๆ ที่ใช้กันในท้องถิ่นภาคใต้ทั่วไป ไม่มีศัพท์แสงแต่อย่างใด จึงนับเป็นภาษาบริสุทธิ์ของท้องถิ่นจริง ๆ และมักจะวางสัมผัสอันมีค่าตายไว้ท้ายวรรคซึ่งเรียกว่า "กลอนตาย" อันเป็นกลอนที่หาสัมผัสยาก หรือต่อยาก แต่หนังลอยก็สามารถค้นกลอนไปจนได้ความและได้เรื่องได้ราวเกือบทุกคราวไป นอกจากนี้ยังใช้คำพูดหรือบทเจรจาเข้าไปปะปนกับคำกลอนที่ใช้พากย์เป็นการดำเนินเรื่องเสร็จไปเลยในตัว บทกลอนของหนังลอยเท่าที่รวบรวมมามีดังนี้

๕ ๔
บทตั้งเมือง

“วันตกนกกลับเข้าวังหมด
ฝูงชนเฝ้าโคกระบือกลับ
กว่าจะเสร็จกันกลางวันจนค่ำจี้

จันทร์ทรงกลดย้ายยังไม่พ้นหัวค่ำดี
ค่อยลืมหับกันโจรามันพาหนี
เต็กจาวมีว่าหนูกจึงคืนนี้แลหนังลอย”

บทยกย่อง

“จับหกทุ่มเที่ยง
ร่างกายของกูก็คดเคี้ยว
อยู่ตำบลหลอนจื้อนกันใจหาย
ถึงเดือนสิบราพณ์ร้ายอยู่ชายวัด

จับถึงยักษ์ทองเกลี้ยงอยู่ป่าเหมือด
เอาเปลือกเหม็ดมานั่งต่างผ้าถุงยักษ์
ราพณ์ร้ายใจทมิฬเพื่อนกินแต่สัตว์
หัวใจหมัดเอาจริงกับการชิงเปรต”

บทเทวาทหรือบทเทวดา

“บังเกิดอัศจรรย์บันดาล
ร้อนในอกหมกไหม้ร้อนในอก
มันก็มีคฤหัสถ์พิศชอบกล
จะนั่งจะนอนก็ร้อนก็กรน
นุเคราะห์คฤหัสถ์เพราะห่อเข้าใจ
ร้อนถึงกุ่มเป็นเจ้าแค่เร้าร้อน
กุดองสองจุกขลุ่ยชมพพาน

ถึงชั้นบนมัมพพาน . . . เอ้ยชั้นบน
เหงื่อจกร้อนเหลือนั่งเหงื่อหล่น
ชอบกลพิศคิดหนกการโต
เอ้อพาทนพักผ่อนจะไปนอนไหน
บังเกิดเหตุแคไครแค้นเกิดเหตุการณ์
ช่างอ่อนเปลี้ยกายอ่อนแ่อน่าสงสาร
ชมพู่เอ้อรุกรณ์สถานใด”

บทพญายักษ์ชมบุตรสาว

“โอ้ว! ยาวรรณุชพระบุตรสาว
ทั้งสองแก้มดูแดงไซ้แกล้งยอ
เมื่อเวลาทำงานล้มหัวควาย
อายุได้สิบเหลือเนื้อเป็นมัน
พระขนงนงเนตรเกศก็คม
คอกก็เขวนสายสร้อยห้องตุงตุง

ตัวเจ้าขาวเหมือนผ้าย . . . แต่ใครไม่ขอ
ลูกสาวพ่อบ่หน้าคำสั๊กห้าพัน
กิจทำให้คนลือ . . . กินกันให้คือหัน
พัทตร์ตั้งจันทร์เต็มดวง . . . กุณาหวังจริง
แม่แต่งผมได้สวยเกิน . . . แค่เดินหรั่งหรั่ง
คหรั่งหรั่งหลอกเหล็ก . . . อย่าโทษมันหลดย
เด็กมันทรามนอง”

ฯลฯ

นอกจากนี้เป็นบทต่างๆ ที่ชาวบ้านจดจำไว้ แล้วถ่ายทอดกันต่อๆ มา ดังนี้ เช่น

“นางสั่งพลางลงล่างหวังใจใครก ตื่นแต่เช้าต่อโพรกนะเดรนะ... ไปกินข้าวหนู
ไปคิดอ่านฝานยากับพ่อตา ได้รบสู้กันสักทีให้คนเห็นฝีมือเดว”

บทกลอนบทนี้จะเห็นว่า เอาบทเจรจาเข้ามาดำเนินเรื่องกันเลย ใช้คำพูด ย้าคำ เป็นกลอนตายแล้วค้นเข้าหาความ นับเป็นการริเริ่มของบทกลอนหนึ่งตระกูลอีกประเภทหนึ่ง ข้อความที่ว่า “ไปกินข้าวหนู” จึงคล้ายกับบทเจรจาไปในที่ แต่กลับไปสัมผัสกับคำว่า “ดู” ในวรรครองไป เนื้อเรื่องตอนนั้นคล้ายๆ กับเรื่องสังข์ทอง คือ เรื่องมีอยู่ว่า พ่อตากับลูกเขยไม่ถูกกัน แต่ลูกเขยเป็นคนมีวิชาและมีอิทธิฤทธิ์ เมื่อเข้าศึกมาตีบ้านติดเมือง คนอื่นๆ ที่ออกไปรบสู้ข้าศึกศัตรูก็สู้ไม่ได้ พ่อตาเลยให้แม่ยายไปองนง้อลูกเขยจนถึงบ้าน เมื่อลูกเขยรับปาก

ที่จะออกไปรบตามคำขอร้องแม่ยายและพ่อตาแล้ว แม่ยายจึงรู้สึกเบาใจเหมือนกับยกภูเขาออก
จากอก แล้วสั่งให้ไปรับประทานอาหารที่บ้านหรือวังของพ่อตา เพื่อจะได้คิดอ่านกับพ่อตา
ในการที่จะรบสู้ศัตรูเพื่อป้องกันบ้านเมือง

หรือบรรยายเรื่อง ตอนลูกเลี้ยงฆ่าแม่เลี้ยง ดังนี้

“ซึกมีศหับตราพะระกาสิบห้าบาท แทงควาคตายลงตรงวันเสาร์
นำสงสารงามพรมก้าแม่ตาเพรา ตายวันเสาร์แม่เนอเกลียง . . . เพราะลูกเลี้ยง
แทยง”

หรืออื่น ๆ ดังนี้ เช่น

“พระกษัตริย์ขับม้าเข้าบัจจุต พอดินทรคู่ม้าก็หรวด . . . พลาดลงนอนเขลง”
“พระกษัตริย์ขับม้ามาหยอ้งเหยง กำลังแรงม้าผอม . . . พาพระจอมหงส์”
“หน่อกษัตริย์ตัดทางมากกลางป่า ลูกข้างเยียวใส่ตา . . . โอ้วาเวว”
“มารเหาะขึ้นปลายโหนดโคตขึ้นปลายตาล ครีบโหนดบาตวาน . . . มารยังเหาะเฉย”
“พญาภัยพิโรธโคตขึ้นปลายพร้าว พบพร้าวหัวถีบลงคังฉา . . . คิดหวางขาไป
สองหน่วย . . . แล้วเหาะขึ้นไปช่วยนาง”
“พร้าวรอกโหว้งบ้านฉานแค้นหาได้ แต่พร้าวตีหาไม่ . . . เด็กมันเก็บขายเสียสิ้น”
“บ้านฉานไม่ไทรยงแต่ไทรกับโหนด อำเภอรโนตจิงหวัดสงขลา”
“สาวตกใจเสื่อเล่นขึ้นปลายไม้ พลัดลงไม่ตาย . . . เพราะสาวใส่มันครีม”
“ข้างขึ้นเคียนแห้วเหมือนหวีแหวง ชักร่มกันแยง . . . มาบั้งแสงลูกหวน”
“พระชวนเซนเอนกายลงทำยปลวก ไม้ไผ่รอกต่างหมอน . . . เข้ามานอนตุงहरु
นางว่านอนไม้ได้มคคันทั้งเพ พระว่านอนตุงहरुหาไม่มคคัน”
“พระสวมสอดกอดนางเข้าหวางโครง หยาเอาโมงนี้กว่าถันกัลยา”
“พระกษัตริย์จับพระชวรงค์พันกิงไทร นางว่าเอามาทำไหร . . . พระองค์เทอ . . .
. . . ยางทงเพ”
“พระสำเหนียกเรียกแม่หล่อนมานอนกันตุงहरु พระกษัตริย์ชื่นชมสมคะเน
. . . คิดถ่ายเทบอกรัง . . . ที่มันกรังอยู่นาน”

วลา

จะเห็นว่ากลอนของหนังสือเล่มนี้ใช้ภาษาของชาวบ้านจริงๆ ทางภาษาศาสตร์และทางคติชนวิทยาถือว่าเป็นภาษาบริสุทธิ์ เพราะทำให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเข้าใจถึงอารมณ์ของถ้อยคำได้เป็นอย่างดี กลอนบางบทถึงแม้ว่าจะไม่ค่อยถูกต้องตามลักษณะบังคับในฉันทลักษณ์ก็จริงอยู่ แต่ก็สามารถขับหรือว่าได้จังหวะกับการเขีตรูป ดังได้กล่าวแล้วว่ากลอนของหนังสือเล่มนี้เป็นกลอนที่แทรกคำพูดหรือบทเจรจาเข้าไปด้วย จึงทำให้คำเกินตามลักษณะบังคับในบางบทไป

ถึงอย่างไรก็ตามหนังสือเล่มนี้ก็เป็นนายหนังสือที่ใช้งานได้ในการพากย์ หรือว่ากลอนสดคนหนึ่งที่มียู่ในบัญชีได้ในปัจจุบันนี้

เอกสารประกอบการเรียบเรียง

รวมรัตน์ อุทธิรัตน์. การเขียนปกิณกะ รายงานประกอบการศึกษาวิชาการเขียนสร้างสรรค์

ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช. ๒๕๒๔. ๑๑ หน้า.

กลอย พงศ์ประยูร. สัมภาษณ์. ๓ กันยายน ๒๕๒๔.

วุฒิ ถาวรพราหมณ์. สัมภาษณ์. ๕ กรกฎาคม ๒๕๒๔.